

ШЕМСИ-ПАША БИШЕВАЦ
И ИБАРСКИ КОЛАШИН

(тематски зборник водећег
националног значаја)

Издавач:
Установа за културу Дом културе „Стари Колашин“

За издавача:
Андријана Живановић, проф.

Уредник:
Андријана Живановић, проф.

Уредили и приредили:
Др Весна Зарковић, виши научни сарадник
Проф. др Драгиша Бојовић

Лектура и коректура:
Татјана Арбутина Михајловић

Техничка припрема
Димитрије Милић

Штампа
Кварк, Жича

Тираж
300 примерака

ISBN
978-86-83099-24-5

ШЕМСИ-ПАША БИШЕВАЦ
И ИБАРСКИ КОЛАШИН

(тематски зборник водећег националног значаја)

ЗУБИН ПОТОК
2022.

САДРЖАЈ

Салих Селимовић СТАНОВНИШТВО БИШЕВА	7
Борисав Челиковић Службени гласник ПОРЕКЛО ШЕМСИ-ПАШЕ БИШЕВЦА	19
Проф. др Драгиша Бојовић Универзитет у Нишу, Филозофски факултет ШЕМСИ-ПАША БИШЕВАЦ У ПРОЗИ ГРИГОРИЈА БОЖОВИЋА	29
Др Александар М. Савић, асистент Универзитет у Београду, Филозофски факултет Одељење за историју НЕКОЛИКО ПРИЛОГА ИСТОРИЈИ СТАРОГ/ИБАРСКОГ КОЛАШИНА У 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА	47
Др Славиша И. Бишевац ОШ „Јован Цвијић“, Зубин Поток ТУРСКЕ ПАШЕ И СТАРИ КОЛАШИН КРАЈЕМ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА	83
Др Весна С. Зарковић, виши научни сарадник Институт за српску културу, Приштина, Лепосавић ШЕМСИ-ПАША У КОЛАШИНСКИМ ЗБИВАЊИМА ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА	99
Др Александар С. Павловић, научни сарадник Институт за српску културу, Приштина, Лепосавић БИШЕВЦИ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ И ЗУБИНОМ ПОТОКУ – УСМЕНЕ ИСТОРИЈЕ О ПОРЕКЛУ И ИДЕНТИТЕТУ	121

М. Миљковић, „Жанрови народне књижевности у стваралаштву Григорија Божовића“, *Поетика Григорија Божовића*, Косовска Митровица 2016, 237–252.

К. Митић, „Иновјерни фолклор у путописно-репортерском стваралаштву Григорија Божовића“, *Савремена српска фолклористика V*. Фолклорно наслеђе Срба са Косова и Метохије, Зборник радова поводом Међународног научног скупа одржаног 12. и 13. октобра 2017. године у Призрену и Великој Хочи, Београд 2018, 403–412.

В. Питулић, „Приповедачка проза Григорија Божовића у светлу традиције“, *Књижевна историја* 172 (2020), 223–236.

Б. Челиковић, „Истраживања Старог Колашина, Штавице и Рожаја“, *Стари Колашин, Рожаје и Штавица. Насеља, порекло становништва, обичаји*, приредио Борисав Челиковић, Београд 2020, 731–809.

Е. Мушовић, „Šemsi-paša Biševac i njegovo doba“, *Rožajski zbornik* (6), Rožaje 1987, 55–87.

Др Александар М. Савић, асистент 94(497.115 Ибарски Колашин)"
Универзитет у Београду 1841/1918"(093.2)
Филозофски факултет 94:341.322.5(=163.41)(497.115)"
Одељење за историју 1841/1919"(093.2)
aleksandar.m.savic@f.bg.ac.rs

НЕКОЛИКО ПРИЛОГА ИСТОРИЈИ СТАРОГ/ИБАРСКОГ КОЛАШИНА У 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА

Апстракт: Стари или Ибарски Колашин имао је током минулих векова занимљиву историју, о чему сведоче објављени и необјављени историјски извори и научне публикације аутора који су у већој или мањој мери посветили пажњу овом крају. У овом раду критички смо приредили за објављивање седам архивских докумената значајних за историју Ибарског Колашина средином 19. столећа и у периоду аустроугарске окупације током Првог светског рата, односно од јесени 1915. до јесени 1918. године. Пет докумената се односе на Рада Радојевог Ђурића из села Црепуље, који је, између осталог, био повереник тајне организације министара унутрашњих дела Илије Гарашанина, док преостала два представљају извештаје на основу којих се види које све недаће су претрпели Колашинци за време окупације. Поменути документи су похрањени у фондовима Државног архива Србије.

Кључне речи: Стари/Ибарски Колашин, Раде Ђурић, прота Вукајло Божовић, Алемпије Божовић, убиства, насиље, интернирање

Историјом Старог/Ибарског Колашина¹ бавило се више истраживача различитих научних дисциплина – од филолога, географа, етнолога, социолога, историчара књижевности,

¹ У раду ће наизменично бити коришћена оба назива јер су прихваћена у односној литератури и међу мештанима, али и да би се избегла непотребна понављања.

историчара уметности до локалних хроничара и професионалних историчара. Када су у питању 19. и прве две деценије 20. века, треба истаћи да не постоји посебна студија посвећена овој области у том периоду, већ да је наведено раздобље третирано у оквиру научних чланака, студија, монографија и синтеза посвећених ширим или ужим хронолошким и просторним оквирима. Међу значајнијим ауторима који су у својим радовима посветили мање или више пажње историји Ибарског Колашина у 19. и почетком 20. века, а што је било условљено самом темом њихових научних публикација, треба споменути следеће: Јована Цвијића,² Ивана Иванића,³ Глишу Елезовића,⁴ Милисава Лутовца,⁵ Јагоша Ђиласа,⁶ Благоја Божовића,⁷ Драга Мићовића,⁸ Владимира Стојанчевића,⁹ Милана Ивановића,¹⁰

² Ј. Цвијић, *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије*, Београд 1996.

³ И. Иванић, *Новопазарски санџак и његов етнички проблем*, Београд 1912; *Српске манастирске, сеоске и варошке школе у Турској. Култура српска у Старој Србији и Македонији од XV–XIX века*, Годишњица Николе Чупића 33 (1914), 305–400.

⁴ Г. Елезовић, *Колашин на Тари и Колашин на Ибру. Како је постало име Колашин*, Јужни преглед 6/1 (1931), 19–29.

⁵ М. Лутовац, *Ибарски Колашин, антропогеографска истраживања*, Београд 1954.

⁶ Ј. К. Ђилас, *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*, Приштина 1969.

⁷ Б. Божовић, *Живот и обичаји народни у Ибарском Колашину*, Зубин Поток 2005.

⁸ Д. Т. Мићовић, *Родослов – да се не заборави*, Брњак 1986.

⁹ В. Стојанчевић, *Срби и Арбанаси 1804–1912*, Нови Сад 1994; *Историјска прошлост Ибарског Колашина од Првог српског устанка до српско-турског рата 1876*, Косовско-метохијски зборник 3 (2005), 79–92.

¹⁰ М. Ивановић, *Споменици Ибарског Колашина*, Саопштења 17 (1985), 117–134.

Вучину Добрића,¹¹ Милована Секулића,¹² Милована Богавца,¹³ Слободана Јакшића,¹⁴ Миленка Јевтовића,¹⁵ Будимира Вучинића,¹⁶ Михаила Војводића,¹⁷ Ђорђа Микића,¹⁸ Бориславу Лилић,¹⁹ Милоша Луковића,²⁰ Душана Батаковића,²¹ Зорана Ђорђевића,²² Драгишу

¹¹ В. Добрић, *Просветитељство и школство у Старом Колашину*, Зубин Поток 2010.

¹² М. Секулић, *Неки подаци о страдању и исељавању српског становништва из Митровачке казе у последњој деценији XIX века*, Обележја 6 (1989), 135–161; *Страдање и исељавање српског становништва Ибарског Колашина крајем XIX и почетком XX века*, Баштина 1 (1991), 178–194; *Страдање и исељавање Срба Ибарског Колашина у првој деценији XX века*, Косовско-метохијски зборник 3 (2005) 177–191.

¹³ М. Ј. Bogavac, *Prosveta i škole u Ibarskom Kolašinu*, Zbornik za historiju školstva i prosvjete 13 (1980), 106–122; Бранислав Нушић и колашински кнез поп Вукајло Божовић, Стремљења 9–10 (1993), 164–167; М. Ј. Богавца, Д. С. Петковић, *Срби на Косову и Метохији у 19. и 20. веку који су животом и радом значајно обележили време у коме су живели*, Београд 2018.

¹⁴ С. Јакшић, *Просвета и школе у Старом Колашину*, Зубин Поток – Београд 1996.

¹⁵ М. Јевтовић, *Личност и књижевно дело Григорија Божовића*, књ 1–2, Зубин Поток – Приштина 1996.

¹⁶ Б. Вучинић, *Стари Колашин кроз векове*, Београд 2009.

¹⁷ М. Војводић, *Србија у међународним односима крајем XIX и почетком XX века*, Београд 1988; *Прилике на Косову и Метохији и политика Србије (1881–1912)*, Историјски часопис 38 (1991), 163–192.

¹⁸ Ђ. Микић, *Друштвене и економске прилике косовских Срба у XIX и почетком XX века (од чифчијства до банкарства)*, Београд 1988.

¹⁹ Б. Лилић, *Становништво Ибарског Колашина у историјској грађи XIX и почетком XX века*, Косовско-метохијски зборник 3 (2005), 193–199.

²⁰ М. Луковић, *Саобраћајне и привредне везе Ибарског Колашина са суседним областима у прошлости*, Ибарски Колашин, природа и традицијска култура, ур. М. Стојановић, Крагујевац 2009, 79–116.

²¹ Д. Т. Батаковић, *Анархија и геноцид над Србима 1897–1912*, Косово и Метохија у српској историји, ур. Р. Самарцић, Београд 1989, 249–280; *Истрага оружја у Ибарском Колашину 1901. године*, Косовско-метохијски зборник 1 (1990), 269–285.

²² З. Ђорђевић, *Политичко-просветна делатност Србије на Косову и Метохији у XIX и почетком XX века*, Призрен 1993.

Бојовића,²³ Славишу Недељковића,²⁴ Александра Растовића,²⁵ Биљану Вучетић,²⁶ Владана Виријевића,²⁷ Александру Новаков,²⁸

²³ Д. Бојовић, *Старешине и старатељи манастира Црна Ријека*, Манастир Црна Ријека и Свети Петар Коришки. Научни скуп, Приштина, Зубин Поток, Црна Ријека 25–26. IV 1996, ур. Д. Бојовић, Приштина–Београд 1998, 25–29; *Манастири у Старом Колашину*, Ниш 2010; *Вечни Колашин (студије, беседе, есеји)*, Београд 2013.

²⁴ С. Недељковић, *Косовски вилајет од 1903. до 1908. године*, необјављен магистарски рад, Универзитет у Београду – Филозофски факултет 1997; *Србија и Косово и Метохија, Културно-просветни и национални рад (1856–1897)*, Ниш 2012; *Дахијска времена на Косову и Метохији (1878–1899)*, Нови Сад 2019.

²⁵ А. Растовић, *Политичке прилике у Ибарском Колашину од 1878. до 2000. године*, Стари Колашин (тематски зборник), ур. Д. Бојовић, Зубин Поток 2012, 117–138; *Велика Британија и Косовски вилајет 1877–1912*, Београд 2015.

²⁶ Б. Вучетић, *Богдан Раденковић (1874–1917), Судбина једног српског националисте*, Београд 2018.

²⁷ В. Виријевић, *Ибарски Колашин од 1912. до 1941. године*, Стари Колашин (тематски зборник), ур. Д. Бојовић, Зубин Поток 2012, 101–115; *Ратна штета причињена Српској православној цркви на Косову и Метохији током Првог светског рата*, Културно наслеђе Косова и Метохије. Историјске тековине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности, зборник 1, гл. и одг. ур. У. Шуваковић, 425–440.

²⁸ А. Новаков, *Стубови српске просвете. Српске средње школе у Османском царству 1878–1912*, Београд 2017; *Григорије Божовић као ученик и професор Призренске богословије и Српске гимназије у Битољу*, Етика и естетика Григорија Божовића, тематски зборник водећег националног значаја, ур. и прир. С. Алексић, Н. Лазић, Косовска Митровица – Зубин Поток 2021, 46–64.

Милоша Јагодића,²⁹ Славишу Бишевца,³⁰ Ивану Женарју Рајовић³¹ и Уроша Шешума.³² Посебно треба поменути Весну Зарковић, која је написала изванредну и документовану монографију о Колашинској афери (1901–1902),³³ те посветила пажњу, у већој или мањој мери, историји овог краја крајем 19. и почетком 20. века и у осталим својим радовима.³⁴ Поред дела наведених аутора, значајни подаци о знаменитим Колашинцима и Ибарском Колашину могу се пронаћи у Споменицама посвећеним Призренској богословији, учитељима и

²⁹ М. Јагодић, *Српско-албански односи у Косовском вилајету (1878–1912)*, Београд 2009; *Нови крајеви Србије (1912–1915)*, Београд 2013; *Србија и Стара Србија, наслеђе на југу (1839–1868)*, Београд 2016; *Списак парохија у Рашко-призренској епархији за 1913. годину*, Српске студије 7 (2016), 368–411; *Свештенство у Рашко-призренској епархији 1913. године*, Црквене студије 14 (2017), 325–348.

³⁰ С. Бишевац, *Стари Колашин – бранилац српства на Косову и Метохији*, Културно наслеђе Косова и Метохије. Историјске тековине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности, зборник 1, гл. и одг. ур. У. Шуваковић, Београд – Косовска Митровица 2013, 581–597; *Косовска Митровица у ратовима 1912–1918*, необјављена докторска дисертација, Универзитет у Нишу – Филозофски факултет 2021.

³¹ И. Женарју Рајовић, *Црквена уметност у Рашко-призренској епархији (1839–1912)*, Приштина/Лепосавић 2016.

³² У. С. Шешум, *Србија и Стара Србија (1804–1839)*, Београд 2017.

³³ В. Зарковић, *Афера у Ибарском Колашину 1901–1902. године*, Приштина/Лепосавић 2008.

³⁴ В. Зарковић, *О почецима савременог Ибарског Колашина*, Баштина 24 (2008), 153–189; *Улога Хамди-паше у збивањима у Старој Србији почетком XX века*, Баштина 25 (2008), 203–217; *Ибарски Колашин крајем 19. и почетком 20. века*, Стари Колашин (тематски зборник), ур. Д. Бојовић, Зубин Поток 2012, 75–99; *Историјски мотиви и личности у делу Григорија Божовића*, Баштина 36 (2014), 189–200; *Косово и Метохија у политици великих сила 1896–1908*, Приштина/Лепосавић 2019; *Деловање Исе Бољетинца уочи отварања руског конзулата у Косовској Митровици*, Баштина 51 (2020), 427–447; *Улога Исе Бољетинца у колашинским догађајима 1901. године*, Баштина 53 (2021), 381–397.

учитељицама страдалим у Балканским ратовима и Првом светском рату и ослобођењу Старе Србије.³⁵

Корисни подаци о Ибарском Колашину у 19. и почетком 20. века могу се наћи и у путописима и мемоарским записима савременика од којих треба поменути: географа и геолога Ами Буеа,³⁶ научника и дипломату Александра Фјодоровича Гиљфердинга,³⁷ дечанског архимандрита Хаџи Серафима Ристића,³⁸ националног радника Милоша С. Милојевића,³⁹ српског конзула у Приштини и Скопљу Тодора П. Станковића,⁴⁰ већ помињаног Ивана Иванића⁴¹ и учитеља из Грачанице Јанићија Поповића.⁴² Међутим, најдрагоценије податке даје у својим приповеткама и путописима најзнаменитији Колашинац Григорије Божовић.⁴³

Поред наведених наративних извора, треба поменути публиковану архивску грађу која је значајна за историју овог краја од последње деценије 19. века до ослобођења у Првом балканском рату 1912. године. Што се тиче документарних извора, најпре треба поменути службену збирку докумената коју је издала влада

³⁵ *Споменица 50-годишњице призренске богословске-учитељске школе 1871–1921*, ур. П. Костић, Београд 1925; *Споменица учитељима и учитељицама изгинулим и помрлим у ратовима 1912–1918*, Београд 1924, 1926; *Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937*, ур. А. Јовановић, Скопље 1937.

³⁶ A. Boué, *Recueil d'itinéraires dans la Turquie d'Europe*, I, Vienne 1854.

³⁷ А. Ф. Гиљфердинг, *Путовање по Босни, Херцеговини и Старој Србији*, Београд 1996².

³⁸ Х. С. Ристић, *Плач Старе Србије*, Земун 1864.

³⁹ М. С. Милојевић, *Путопис дела праве – старе Србије I*, Београд 1871.

⁴⁰ Т. Станковић, *Путне белешке по Старој Србији 1871–1898*, Београд 1910.

⁴¹ И. Иванић, *На Косову. Са Шаре по Косову на Звечан*, Београд 1903.

⁴² Ј. Поповић, *Живот Срба на Косову 1812–1912*, приредио за штампу В. Бован, Београд 1987.

⁴³ Г. Божовић, *Приповетке; Путописи. Сабрана дела Григорија Божовића, I–II*, приредио Ј. Ристић, Београд 2016. Уп. Г. Божовић, *Мој дивни Колашин, приче и путописи из Старог Колашина*, приредио и предговор написао Д. Бојовић, Зубин Поток 2019.

Краљевине Србије,⁴⁴ затим збирке докумената које су приредили Владимир Ђоровић,⁴⁵ Андреј Митровић⁴⁶ и Бранко Перуничкић,⁴⁷ те документе значајне за црквену, школску и политичку историју Ибарског Колашина које су публиковали Милојко Веселиновић,⁴⁸ Александар Раствојић⁴⁹ и Весна Зарковић.⁵⁰ Више значајних докумената за историју Ибарског Колашина почетком 20. века објављено је у вишетомној збирци коју је издала Српска академија наука и уметности – *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914*.⁵¹

⁴⁴ *Преписка о арбанаским насиљима у Старој Србији 1898–1899*, Београд 1899.

⁴⁵ *Дипломатска преписка Краљевине Србије, књига I (I. I 1902 – I. VI 1903)*, Београд 1933.

⁴⁶ М. Ракић, *Конзулска писма (1905–1911)*, Београд 1985.

⁴⁷ *Писма српских конзула из Приштине (1890–1900)*, Београд 1985; *Svedočanstvo о Kosovu 1901–1913*, Београд 1988; *Зулуми ага и бегова у Косовском вилајету 1878–1913*, Београд 1989.

⁴⁸ *Статистика српских школа у Турскоме царству у 1892. школској години*, Београд 1896; *Статистика српских школа у Турскоме царству за 1892–1893. и 1893–1894. школску годину*, Београд 1896; *Статистика српских школа у Турској за 1895–96. школску годину*, Београд 1897; *Архијерејске синђелије – издавали митрополити рашко-призренски и скадарски у XIX веку*, Споменик СКА LV (1922), 6–19.

⁴⁹ *Реферат Јована Јовановића о односу Србије према реформској акцији у Солунском, Битољском и Косовском вилајету*, Мешовита грађа 31 (2010), 325–386.

⁵⁰ *Распоред учитеља у Рашко-призренској епархији за 1905/6. школску годину*, Мешовита грађа 28 (2007), 225–246; *Извештај Богдана Раденковића о боравку Виктора Машкова у Косовској Митровици, Ибарском Колашину и Новом Пазару 1901. године*, Мешовита грађа 33 (2012), 365–385.

⁵¹ *Документи о спољној политици Краљевине Србије, књига I, свеска I, 29. мај / 11. јун 1903. – 14/27. фебруар 1904*, приредио А. Раденић, Београд 1991; *књига II, свеска I/II, 1/14. април – 30. јун / 13. јул 1906. Из фондова Архива Србије*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и Ж. Анић, Београд 2006; *књига II, свеска 2/II, 1/14. октобар – 30. децембар 1906 / 13. јануар 1907. Из фондова Архива Србије*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и Ж. Анић, Београд 2006; *књига II, свеска 3/I, 1/14. јануар – 2/15. април 1907*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и Ж. Анић, Београд 2003; *књига II, свеска 4/II, 1/14. октобар – 31. децембар 1907 / 13. јануар 1908. Из фондова Архива Србије*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и Ж. Анић, Београд 2008; *књига III, свеска I/I, 16/29. март – 31. мај / 13. јун 1908. године*.

На основу наведене литературе и објављених извора може се осветлити прошлост Старог Колашина у периоду од последње деценије 19. века до почетка Првог светског рата 1914. године. Узрок томе је што је од 1889. отворен конзулат Краљевине Србије у Приштини, под чијом надлежношћу се између осталог налазио и овај крај.⁵² Након отварања Приштинског конзулата српски конзули су Влади у Београду редовно слали извештаје на основу којих је могуће стећи целовиту слику збивања у северном делу Косовског вилајета, па самим тим и на овој територији. У ранијем периоду о положају српског народа у Османском царству српску владу су извештавали погранични органи власти, који су информације прикупљали од путника, трговаца, пребега или својих заграничних повереника.⁵³ Број тих извештаја је знатно мањи, док се овај крај у њима врло ретко помиње. То је заправо главни разлог због чега су се аутори одлучили да посвете пажњу Ибарском Колашину тек у периоду након 1889. године. Са друге стране, аутори који су писали о овом крају за време

Из фондова Архива Србије, приредили М. Војводић и Љ. Алексић-Пејковић, Београд 2010; књига III, свеска 2/II, 16/29. јули – 23. септембар / 6. октобар 1908. године. Из фондова Архива Србије, приредили М. Војводић и Љ. Алексић-Пејковић, Београд 2011; књига IV, свеска 3/II, 1/14. април – 30. јуни / 13. јули 1911. године. Из фондова Архива Србије и Архива Југославије, приредили Љ. Алексић-Пејковић и К. Џамбазовски, Београд 2009; књига IV, свеска 4/I, 1/14. јула – 30. септембра / 13. октобра 1911. године. Из фондова Архива Србије и Архива Југославије, приредили Љ. Алексић-Пејковић и К. Џамбазовски, Београд 2009; књига V, свеска 1, 1/14. јануар – 14/27. јули 1912. године, приредио М. Војводић, Београд 1984; књига V, свеска 2, 15/18. јули – 4/17. октобар 1912. године, приредио М. Војводић, Београд 1985.

⁵² Опширније о томе: *Извештај Слободана Јовановића о посети српским конзулатима у Турској из 1894. године*, приредио Р. Љушић, *Историјски гласник* 1–2 (1987), 193–215; М. Војводић, *Конзуларна конвенција између Краљевине Србије и Турске (1879–1896)*, *Вардарски зборник* 3 (2004), 8–32; В. Зарковић, *Приштина на размеђи векова*, Приштина/Лепосавић 2019.

⁵³ Опширније о томе: А. М. Савић, *Кнежевина Србија и Османско царство (1839–1858)*, необјављена докторска дисертација, Универзитет у Београду – Филозофски факултет 2021.

аустроугарске окупације нису том периоду посветили довољно пажње, те је завичајна историја тиме остала ускраћена.

Истражујући више година у домаћим архивима и библиотекама, пронашли смо бројна значајна документа за историју Старог Колашина од средине 19. века до 1918. године, од којих смо седам критички приредили за објаву у овом раду. Оригинали ових докумената су похрањени у следећим фондовима Државног архива Србије (ДАС) – Министарство унутрашњих дела – Полицајно одељење (МУД–П), Министарство иностраних дела – Благајничко одељење (МИД–Б) и Министарство иностраних дела – Комисија за испитивање злочина окупатора 1914–1918. (МИД–КИЗ).

Прва четири документа су похрањена у фонду МУД–П и односе се на судбину петорице Колашинаца који су у јуну 1841.⁵⁴ испред турске потере пребегли у Србију прегазивши Рашку, тада пограничну реку на граници аутономне Кнежевине Србије и Османског царства. Међу њима се по имену наводи само један – Раде Ђурић. Из других извора сазнајемо да се заправо ради о Раду Радојевом Ђурићу из колашинског села Црепуље. Повод за бекство је било извршено убиство непознате особе. Убрзо након бекства до граничне реке је дошла турска потера из Новог Пазара, која је захтевала од српских пограничних власти да предају бегунце. Случај је завршен тако што су Колашинци, који су били наоружани, приморали потеру да се врати назад. Српска влада је пребеглима дозволила да остану у земљи све док османске власти не буду изричито захтевале њихово изручење.⁵⁵

⁵⁴ Сви датуми у напоменама су наведени упоредо по јулијанском и грегоријанском календару. Разлика између два календара у 19. је била дванаест, а у 20. веку тринаест дана.

⁵⁵ ДАС, МУД–П, 1841, фасцикла (= Ф) VIII, ред (= Р) 146, Ф. Прибаковић – Начелству Окружја крушевачког, Бања, 14/26. јун 1841; Ђ. Протић – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 5/17. јул 1841; М. Илић – истом, 24. јул / 5. август 1841; Ф VIII, Р 104, М. Богићевић – истом, 18/30. јун 1841; исти – истом, 22. јун / 4. јул 1841; Министарство иностраних дела – Инострано одељење (= МИД–И), 1841, Ф III, Р 5, Попечитељство унутрашњих дела –

Судбина остале четворице није нам позната, док о Ђурићу постоји неколико података на основу којих се може скицирати његова краћа, али непотпуна биографија. Зна се да је од 1849. до 1851. био укључен у такозвану тајну организацију на челу које се налазио министар унутрашњих дела Илија Гарашанин, а чији је главни циљ био припрема и подизање једновременог устанка Срба и других балканских хришћана против османских власти. У том својству ишао је 1849. у манастир Високе Дечане, а током 1851. је слао извештаје са Рашке о зулумима које трпе Срби у Пећкој и Призренској кази.⁵⁶ Његово име се губи у српским изворима све до 1859. када је упутио молбу кнезу Милошу да му подари пет дуката како би могао да се врати кући. Поднета молба представља пети документ који публикујемо у овом раду. Из ње сазнајемо да је Ђурић оболео и да се лечио по бањама, али и да му је кућа у Црепуљи спаљена, а фамилија побијена.⁵⁷ Он се последњи пут јавља у расположивим изворима 1865. године, када је са колашинским трговцем Лазаром Чарапићем однео 160 књига манастирској школи у Високим Дечанима, које је послала на поклон српска влада.⁵⁸

Преостала два докумената похрањена су у фонду МИД–КИЗ. Реч је заправо о два извештаја која представљају изворно сведочанство о злочинима које су вршили припадници аустроугарске окупационе војске у садејству са околним Арнаутима/Арбанасима⁵⁹ над српским цивилним становништвом из колашинских села. Извештаје су поднели председници

Попечитељству иностраних дела, Београд, 25. јун / 7. јул 1841; Министарство унутрашњих дела – Санитетско одељење (= МУД–С), 1841, Деловодни протокол (= ДП), бр. 889.

⁵⁶ М. Јагодић, *Србија и Стара Србија*, 122, 125.

⁵⁷ ДАС, МИД–Б, кутија (= к.) 1, тематска целина 1/1859, Р. Ђурић – кнезу Милошу Обреновићу, Београд, 28. мај / 9. јун 1859.

⁵⁸ ДАС, Министарство просвете – Просветно одељење (= МПс–П), 1865, Ф VII, Р 1630.

⁵⁹ У српским изворима из 19. и с почетка 20. века као синоними за Арнауте најчешће се користи термин Арбанаси, а знатно ређе Албанци и Шиптари. Сва четири имена за овај народ сматрамо исправним и легитимним.

општинских судова у Зубином Потоку и Чечеву, а на основу наређења митровачког среског начелника. На основу наведених извештаја може се стећи слика о ситуацији на територији овог краја за време аустроугарске окупације у периоду од јесени 1915. до јесени 1918. године. Наведени су подаци о убијенима, пребијенима, малтретиранима и интерниранима, али и о штетама које су претрпеле локалне цркве, манастири и школе.⁶⁰

Приликом критичког приређивања докумената настојали смо да наше интервенције у тексту сведемо на најмању могућу меру. Уједначили смо писање малог и великог слова и у угластим заградама допунили скраћенице само први пут, док смо сваки следећи пут писали пун назив. У случају првих пет докумената текст смо транскрибовали савременом азбуком и допунили интерпункцију тамо где је било неопходно. Када је реч о поменутих докумената, нисмо сматрали за сходно да текст усклађујемо са савременим граматичким правилима српског језика желећи да сачувамо аутентичност оригинала. Датуми у првих пет приређених докумената наведени су према јулијанском, а у остала два по грегоријанском календару. Сматрали смо излишним да у напоменама наводимо одговарајуће датуме по грегоријанском календару за првих пет докумената, пошто смо већ једном указали, али није згорег поновити, да је разлика између два календара у 19. била дванаест, а у 20. столећу тринаест дана.

⁶⁰ ДАС, МИД–КИЗ, к. 14, Р 46, А. Божовић – Начелнику Среза митровачког, Зубин Поток, 30. јул / 11. август 1919; Р 44, Т. Миленковић – истом, Чечево, 2/15. август 1919.

Славном Начелству Окружја крушевачког⁶¹

Начелника Среза Јошаничког,
штабс капетана Прибаковића⁶²

Рапорт

Рапортом овим до[х]одим Славном Начелству доставити до знања да су 10. т[екућег] м[есеца]⁶³ неки Колашинци а имено[м] Раде Ђурић јошт с 4 друга због учињене крви у Турску⁶⁴ на састанак Рашкој⁶⁵

⁶¹ Начелство Крушевачког округа је било једно од седамнаест Начелства у Кнежевини Србији. На челу Начелства се налазио окружни начелник. Окрузи су били подељени на срезове, на челу којих су се налазили срески начелници. У састав Крушевачког округа улазили су следећи срезови: Крушевачки, Кознички, Бугар-моравски и Кознички. У периоду од 1839. до 1843. крушевачки окружни начелник је био Петар Лазаревић Цукић. Љ. А. Поповић, *Шематизам Кнежевине Србије 1839–1851*, Београд 1999, 74–76.

⁶² Филип Прибаковић је именован за начелника Јошаничког среза 1839. године. Будући да се поменути Срез налазио у саставу Крушевачког округа, Прибаковић је био дужан по службеној дужности да доставља рапорте крушевачком окружном начелнику, односно Начелству Окружја крушевачког. Љ. А. Поповић, *нав. дело*, 76.

⁶³ 10. јуна 1841. године.

⁶⁴ За српске пограничне органе власти Турска је било све што се простирало источно, јужно и западно од границе српске кнежевине, односно територија која је улазила у састав највећих околних османских провинција – ејалета (Видински, Скопски, Нишки и Босански ејалет).

⁶⁵ Састанци су били пограничне санитарне установе Кнежевине Србије. Састанак на Рашкој је отворен 1839, а 1846. је претворен у карантин. Опширније о томе: А. М. Савић, *Карантини у Кнежевини Србији (1839–1858)*, Сузбијање епидемија у нововековној Србији: институционални оквири и практични домети, зборник радова, ур. С. Рајић, Београд 2021, 41–54.

прошли, где сутрадан буљубаша пазарски⁶⁶ с 12 сејменина⁶⁷ изашавши за њима у потеру дођу на састанак и гл[авном] надзиратељу Петру Весовићу⁶⁸ почне говорити да му он крвнике натраг поврати, на које му надзиратељ одговори да ни на који начин не могу иј вратити натраг; а да сте иј на вашу страну уватили и све исекли не би нико вам ништа рекао. На те речи исти буљубаша заједно са сејменима запну пушке и почне говорити надзиратељу или ми дај крвнике сада или ћеш ти за иј погинути. На то они исти Колашинци, видећи из буцака,⁶⁹ који је близу састанка лежао, потрчу с пушкама и навале на сејмене и тако иј одбију преко границе.

11^{ог} о[вог] м[есеца] прешли су неки ајдуци из Турске⁷⁰ на Црквењаку [у] Срезу козничком и 4 коња Јовице Радојевића из Казновића⁷¹ подручног ми Среза, из Копаоника отерали; 12^{ог} опет на исто место иј четворица пређу и увате 3 кобиле у Копаонику и поведу иј преко границе да пређу где нагазу на буљубашу Симу Шљивовца⁷² Козничког среза који са сином трећи[м] био и ту се побију и истог буљубашу ране, а кобиле које су потерали били отму; 13^{ог} пак около пола ноћи дођу опет и кмету Милутину Ђирковићу⁷³

⁶⁶ Новопазарски буљубаша/буљубаша представник извршне власти који је био подређен новопазарском мутеселиму – управнику Новопазарске казе.

⁶⁷ Сејмени – стражари, пандури.

⁶⁸ Петар Весовић је био надзиратељ Рашког састанка од 1839. године. Љ. А. Поповић, *нав. дело*, 116.

⁶⁹ Будац – кутак, угао, ћопак, скривени простор.

⁷⁰ „Ајдуци из Турске“, односно лопови који су често прелазили преко српско-турске границе ради пљачке нису били само Турци, односно муслимани, већ је међу њима било и Срба. Опширније о томе: А. М. Савић, *Кнежевина Србија и Османско царство*, 270–287.

⁷¹ Казновиће, село у Јошаничком срезу, а данас у општини Рашка у истоименом округу.

⁷² Симо Шљивовац, буљубаша карауле Беђировац у пограничном делу Козничког среза Округа крушевачког. ДАС, МУД–С, 1841, Ф V, Р 400, П. Лазаревић – Попечитељству унутрашњих дела, Крушевац, 27. новембар / 9. децембар 1841.

⁷³ Милутин Ђирковић, кмет села Казновића.

вола отерају и ту су ноћ исту на више места чекати и нигде нису иј стражари⁷⁴ могли опазити.

Што се тиче којекакве војске из Турске, нигде се около моје границе⁷⁵ не чује да има, но све је мирно, само то толико што су ајдуци навалили те стоку краду, као што прете да ће убудуће и више красти.

Не изостављам и то Славном Начелству до знања доставити да кроз Пазар⁷⁶ једнако џебана⁷⁷ пролази и у Сарајево одлази које је већ по сказивању оностранца⁷⁸ досада преко 300 товара⁷⁹ прошло, а и још једнако долази.

штабс капетан Ф[илип] Прибаковић

№ 161

14. јунија 1841.

У Бањи

На полеђини:

Примљ[ено] 16^{ог} јунија 1841. године
Славном Начелству Окружја крушевачког
Начел[ника] Среза јошаничког шт[абс] кап[етана] Прибаковића

Рапорт

№ 167

У Крушевцу

№ 1187

КПН№ 2688/1841. година

МУД, П, Ф VIII, 1841.

11. К. Ред № 146

Оригинал, ДАС, МУД-П, 1841, Ф VIII, Р 146

⁷⁴ Српски стражари са пограничне карауле Казновићи, која је названа по истоименом селу.

⁷⁵ Мисли се на границу Јошаничког среза.

⁷⁶ Нови Пазар, седиште Новопазарске казе, која се граничила са Јошаничким срезом. Новопазарска каза се до 1851. налазила у саставу Босанског санџака истоименог ејалета, а од тада је припадала новооснованом Новопазарском санџаку. А. М. Савић, *Кнежевина Србија и Османско царство*, 249–250.

⁷⁷ Џебана – мунисија.

⁷⁸ Људи са друге стране границе, односно из Новопазарске казе.

⁷⁹ Товар – мера за тежину, која није била уједначена у свим османским провинцијама. Босански товар је имао 150 ока, односно око 192 kg.

Високославном Попечитељству внатрених дела⁸⁰

Начелство Окр[ужја] крушевачког под 16. текућег месеца № 1187 доставило ми је до знања како је 10. текућег месеца неки Раде Ђурић с 4 друга Колашника,⁸¹ учинивши у Турској неко злочинство,⁸² у нашу страну код састанка Рашке пребегао, и како је сутрадан пазарски буљубаша са 12 сејмена за њима у потеру на састанак исти дошао, и од надзиратеља састанка Рашке Петра Весовића зактевао, да му иј он натраг преда, и да је исти буљубаша са сејменима својим, пошто надзиратељ зактевању његовом удоволетворити тео није, пушке на овога натегео претећи му да ће га убити, на који поступак да су пребегла ова петорица из неког онде буџака близу састанка, гди су као прекривени стојали, истрчали, пак на буљубашу и сејмене с пушкама кидисали и натраг иј узбили.

Надајући се да ће турска власт због људи ових с правитељством нашим⁸³ преговоре имати, препоручио сам Начелничеству Окружја чачанског,⁸⁴ да оно такове одмах периоду карантинском изложи,⁸⁵ и потом донде их у апсу код себе задржи,

⁸⁰ Министарству унутрашњих дела.

⁸¹ Тако стоји у оригиналу, требало би Колашинца.

⁸² Убиство.

⁸³ Мисли се на српску владу чији је званични назив од 1839. до 1862. био Централно правленије. Види: *Владе Србије 1805–2005*, гл. ур. Р. Љушић, Београд 2005, 31–37.

⁸⁴ У српским изворима из средине 19. века Начелство се понекад назива Начелничество, као у овом случају. Поред тога, треба рећи да је 1841. чачански окружни начелник био Милија Илић. ДАС, МУД-П, 1841, Ф VIII, Р 146, М. Илић – Попечитељству унутрашњих дела, 24. јул / 5. август 1841.

⁸⁵ Карантински период се уводио у случају појаве заразних болести у околним османским провинцијама и могао је да траје од 24 часа до 40 дана, у зависности од здравствене ситуације. Опширније о томе: А. М. Савић, *Алексиначки карантин (1839–1858)*, Алексинац и Поморавље у прошлости, Зборник радова са научног скупа одржаног 3. септембра 2021. године у Алексинцу, гл. и одг. ур.

докле од Високославног Попечитељства внутренних дела за њих решеније не воспоследује;⁸⁶ које, доводећи Високославном Попечитељству до знања, молим, да би оно у наведеној ствари упутствованије, како за добро нашло буде, истоме Начелничеству дати, а и мене у исто време известити, изволећу, како ћу ја, ако би их сераскер Ч[естити] Јакуб-паша⁸⁷ од мене зактевао, поступати.

Помоћник Попечитељства внутренних дела,
мајор Милош Богићевић⁸⁸

№ 259

18. јунија [1]841.

У Алексинцу

На полећини:

КП№ 2789
МУД, П, Ф VIII, 1841.
1. К. Ред № 104

Оригинал, ДАС, МУД-П, 1841, Ф VIII, Р 104

С. Рајић, Алексинац 2021, 201–220; М. Јагодић, *Погранична санитарна заштита у Србији средином 19. века*, Сузбијање епидемија у нововековној Србији: институционални оквири и практични домети, зборник радова, ур. С. Рајић, Београд 2021, 55–66.

⁸⁶ Док се не донесе одлука.

⁸⁷ Јакуп-паша Караосманоглу, једренски валија. У пролеће 1841. послат је у Нишки санџак са задатком да заведе ред и мир након Нишког устанка. У Нишу је остао до 15. септембра исте године. Опширније о томе: С. Андрејевић, *Нишке буне. Ослободилачки покрети од 1833. до 1842. године*, Ниш 2003, 137–172.

⁸⁸ Милош Богићевић (1811–1844), помоћник министра унутрашњих дела (1840–1842). Од јуна 1841. налазио се на јужној српској граници и водио преговоре са османским властима око повратка пребеглих Срба из Нишке, Пиротске и Лесковачке казе, који су пребегли у Србију након слома Нишке буне. За више о томе: А. М. Савић, *Кнежевина Србија и Османско царство*, 334–335.

3.

Високославном Попечитељству внутренних дела

Оних 5 људи Колашника, за које сам Високославном Попечитељству внутренних дела под 18. текућег месеца № 259 јавио, да су учинивши у Турској неко злочинство на састанак Рашку у нашу страну пребегли, и да сам ја Начелничеству чачанском препоручио, да оно људе ове одмах периоду карантинском изложи, пак потом иј у апсу код себе до решенија Високославног Попечитељства задржи, допраћени су у карантин Алексиначки ради издржанија прописаног периода, гди су се изјаснили, да су заиста у оној страни неко злочинство учинили и да су због тога овамо и пребегли. О чему извештавајући Високославно Попечитељство, умољавам га, да ми наставленија⁸⁹ дати изволи, како ћу с њима, ако би турска власт од мене зактевала да их натраг вратим, поступити; ако ли их пак незакте[вају] шта ћу с њима чинити.

Попечитељства внутренних дела помоћник,
мајор Милош Богићевић

№ 272

22. јунија 1841.

У Алексинцу

На полећини:

КП№ 2789
МУД, П, Ф VIII, 1841.
2. К. Ред № 104

Оригинал, ДАС, МУД-П, 1841, Ф VIII, Р 104

⁸⁹ Инструкције, упутство.

Попечитељству внатрених дела

Из писма Попечитељства внатрених дела од 25. пр[ошлог] месеца⁹⁰ ПН^о 2688 разумело је Попечитељство иностраних дела⁹¹ да су 5 Колашинца, учинивши у Турској убиство, у нашу страну на Рашкој пребегли, који да су чрез⁹² сејмена опет натраг захтевани, и да се у Окружју крушевачком многе чине по[х]аре нашим људима од стране Турака.

Што се тиче овамо пребеглих, ови нека се задрже у нашој страни донде, док их власт турска од нас не поиште,⁹³ а што се лопова оностраних тиче, за ове нека Попечитељство внатрених дела изда наредбу да се на њих мотри и ако се гди подпазе, да их људи наши хватају, па ако се у потери ухватити не би могли, да се и поубијају.

Књажески представник и попечитељ иностраних дела,
генерал-мајор и кавалир,
Ђорђе Протић⁹⁴

ИН^о 1088.

5. јулија 1841.

У Београду

Први секретар Књажеске канцеларије,
Јован Гавриловић⁹⁵

⁹⁰ 25. јуна 1841. године.

⁹¹ Министарство иностраних дела.

⁹² Посредством.

⁹³ Затраже, захтевају.

⁹⁴ Ђорђе Протић (1793–1857), кнежевски представник и министар иностраних дела (1840–1842). Био је стуб прве владавине кнеза Михаила Обреновића (1839–1842, 1860–1868). Види: *Владе Србије*, 75–78.

⁹⁵ Јован Гавриловић (1796–1877), први секретар Кнежеве канцеларије, државни саветник, члан Другог намесништва (1868–1872).

Примљено 8. јулија 1841.

У Београду

ПН^о 3093

МУД, П, Ф VIII, 1841.

8-К. Ред № 146

Оригинал, ДАС, МУД-П, 1841, Ф VIII, Р 146

Ваша Светлости,

Премилоствившиј Господару,⁹⁶

Преко петнајест година служивши подписани безпорочно отечество ово,⁹⁷ као што сам у пређашњем препонизном прошенију мојем навео био,⁹⁸ па пошто ме слабост и болест обвлада принуђен сам био оставити и по бањама и манастирима лечити се и тако у Турску прећи к фамилији мојој, гди никога од њих наћи нисам могао јер су их Турци погнавили, и тако чујући сретни повратак Ваше Светлости у отечество⁹⁹ своје повуче ме жеља ипак у Србију доћи, и тако учиним, и пре месец дана дођем и поднесем Вашој Светлости прошеније¹⁰⁰ за милост подарка,¹⁰¹ и тако сам преко г[осподина]

⁹⁶ Молба је упућена кнезу Милошу Обреновићу (1815–1839, 1858–1860). Опширније о њему: Р. Љушић, *Кнез Милош (1783–1860), државотворни владар*, Нови Сад 2021.

⁹⁷ Кнежевину Србију.

⁹⁸ Нисмо успели да пронађемо прву молбу коју је Раде Ђурић упутио кнезу Милошу.

⁹⁹ Кнез Милош се по други пут вратио на српски престо почетком 1859. године.

¹⁰⁰ Молба.

¹⁰¹ Поклон, милост.

попечитеља иностраних дела¹⁰² З #¹⁰³ ц[есарска] добио, па како сам само једва кирицијама¹⁰⁴ који су ме донели из Колашина догде једва учињени трошак подмирио, то ми за повратак ниједне крајцере¹⁰⁵ остало није.

Па из наведених узрока усудио сам се и усуђујем [се] у највећој препонизности коленопузећи Вашу Светлост учтиво умолити да би ми ма шта год на путни трошак као једном најубожијем сиромашу подарити соблагоизволило.

Усуђујем се назвати Ваше Светлости препонизни раб,
Раде Ђурић из Колашина у Старој Србији¹⁰⁶

25. маја 1859го

У месту [Београду]

На полеђини:

Његовој Светлости књазу србском господару Милошу Обреновићу,

У Београду

№ 123

Да се изда проситељу пет дуката за путовање.

Цв[етко] Рајовић

27. маја 1859.

У Београду

¹⁰² Цветко Рајовић (1793–1873), кнежевски представник и министар иностраних дела (1859–1860). Види: *Владе Србије*, 97–100.

¹⁰³ Ознака за дукат.

¹⁰⁴ Кириције – преносници робе и људи на коњима у замену за одређену новчану накнаду.

¹⁰⁵ Крајцер, аустријски мали сребрни новац који је био у оптицају у Аустро-Угарској све до 1892. године.

¹⁰⁶ Шта се све подразумевало под Старом Србијом у овом периоду, види: М. Јагодић, *Србија и Стара Србија*, 23–36.

Раде Ђурић из Колашина у Турској каже како је пређе на једну молбу своју три # цесарска од попечи[те]ља ин[остраних] дела добио, а сад жели са тим кући да се врати, моли да му трошка В[аша] Св[етлост] да.

Цветко Рајовић

По заповести Његове Светлости

Јокић¹⁰⁷

Оригинал, ДАС, МИД-Б, к. 1, 1/1859.

6.

АН^о 33

СУД ОПШТИНЕ БЕРИМСКЕ

Бр. 892

2. августа¹⁰⁸ 1919. године

ЧЕЧЕВО

Начелнику Среза митровачког

Према наређењу Вашем бр. 4963 Суд овај општински учтиво Вас извештава у следећим подацима о злочинима и неделима, начињеним над грађанима ове општине од стране непријатељских официра итд. војника.

- 1) Убиства је било батином 1 (Милан Утвић из Калудре, из пушке и батине, Мурсељ).¹⁰⁹

¹⁰⁷ Димитрије Јокић, ревизор I класе Главне контроле.

¹⁰⁸ Грешком је прво било написано јула, па је прекрижено: „јуна“.

¹⁰⁹ Мурсељ, чауш, Арнаутин из села Кошутова, близу Косовске Митровице.

- 2) Вешања 1 (Радомир Орловић из Стрмца, обешен у Митровици од стране Преког суда).¹¹⁰
- 3) Повреда батинима, 22 лица (Спасоје Вићентијевић са 7 [чланова] фамилије; Јован са 3 [члана фамилије]; Јефта и Миладин[а] Вићентијевића, Глигорија, Јанка Миленковића, Миладин[а] Костића, све из Превлака; Јарга, Сталету, Раденика, Мајрана¹¹¹ Ђусића из Загуља, Сретка Утвића из Калудре, Аврама Радошића из Јабуре и Марка Вранића из Јасеновика, батинао и повредио их Саит Н.¹¹² стареш[ина] жандармер[ије] у Црепуљи са постајом и Мурсељ; Прокопија Станића из Оклаца, Крста и Јеротија Добрића из Брњака, Максима Стојановића из Чечева, батинао Абрам Аврамовић, старешина чечевске жандармери[ј]ске постаје; а и сво грађанство су батинали са Мурсељом, и које нису повредили.
- 4) Злостав[љањ]а су причињавали свом грађанству.
- 5) Мрцварења: Александра Орловића из Стрмца, и остало сво грађанство, од Мурсеља и жандарма ових постаја.
- 6) Силовања: Милена, ж[ена] Језда Анђелковића из Превлака и остале много, од Саита и Мурсеља.
- 7) Безвлашћења: хапшења 150 лица из ове општине, вршио Зегељ Авдурамановић са Мурсељом и старешинама жандармеријске постаје.
- 8) Интернирано 40 (Тодор Миленковић из Чечева са осталим из ове општине; интернирао Мурсељ и даље Суд).¹¹³

¹¹⁰ Преки војни суд у Косовској Митровици био је установљен почетком 1917. ради суђења Србима за које се сумњало да су имали учешћа у припреми Тошличког устанка. Опширније о томе: С. Бишевац, *Косовска Митровица у ратовима 1912–1918*, 148–154.

¹¹¹ Очигледно је у питању грешка у писању, највероватније би требало да пише Марјан/Маријан.

¹¹² Ознака која се користи када је име или презиме непознато.

¹¹³ Преки војни суд у Косовској Митровици.

- 9) Паљевина је [било]: 2 куће са 45 зграда, Сретку Утвићу из Калудре и цело село Рушца;¹¹⁴ извршио паљевину Саит Н. старешина црепуљске жандармеријске постаје.
- 10) Рушења није би[л]о кућа итд. а сва је однешена из кућа покретност.
- 11) Уцена је много начињено грађанству од стране непријатеља.
- 12) Изнуда такође начињено је много грађанима, а нарочито у тражењу новца и оружја.
- 13) Присилјавање грађана за податке о нашој војсци: Милосава Ђукића из Јабуре, Добрију Ђусића из Загуља и много остало грађанство, од Мурсеља и постаја обе жандармерије.
- 14) Принуђ[ив]ање грађана на полагање заклетве: 20 лица, кметови и свештеници, од стране Суда и постаја жандарма.
- 15) Колективно кажњавање лица за кривице: 10, и то Радисав Мојсић из Превлака и остали имућнији грађани.
- 16) Рушење богомоља: цркве – црноречка, чечевска, црепуљска, и све школе – брњачку и црепуљску, и споменике истик¹¹⁵ црква. Све начинила аустри[ј]ска – непријатељска војска, а нарочито постаје жандармеријске – Саит Н., Абрам Аврамовић и Мурсељ са осталим војницима.

По свима тачкама од 1. до 16. начињена је грађанству ове општине за време аустријске управе од непријатеља.

Учтив извештај Суда.

Председ[ник] Суда Тодор Миленковић

Деловођа Милован Поповић

Кметови: Лазар Кокерић, Рафаило Димовић, Радован Продановић, Радашин Орловић, Ратко Арсић, Милосав Ђукић

Оригинал, ДАС, МИД–КИЗ, к. 14, Р 44

¹¹⁴ Очигледно је у питању грешка у писању, реч је заправо о селу Ровце.

¹¹⁵ Тако стоји у оригиналу, требало би – из тих.

AN^o 34

СУД ОПШТИНЕ РАДИЧ-ПОЉСКЕ

Бр. 1110

30. јула 1919. године

ЗУБИН ПОТОК

Начелнику Среза митровачког

Према наређењу Вашем од 25. јула текуће године бр. 4963 част је овоме Суду послати тражени извештај у следећим подацима и то:

- 1) Убиства била су 2 (Богосава Миливојевића и Радосава Миливојевића из Вељег Брега; убијо их Незир из Ушле¹¹⁶ са својим друштвом).
- 2) Вешања од стране непријатеља и мештана није било у овој општини.
- 3) Повреда батинама има 25 (Дача Виријевића из Ранчића тукао је Мурсељ из Кошутова; Миладина Лазаревића из Угљара, Милију Лазаревића, Груја Јанаћковића, Ратка Башчаревића, Пера Милутиновића, Новицу Манојловића, Пера Спасојевића, Павла Спасојевића, Јеротија Ђорђевића, Ставра Поповића, Живка Ђорђевића, Нела Компировића, Сима Вучетића батинао [је] Ајет чауш¹¹⁷ са аустријским официрима; Вукајла Несторовића батинао [је] командант постаје жандармеријске Н.; Петка Милетића батинао [је] фахмајстер¹¹⁸ Стјепан Бистровић, жандарм; Трајка Соврлића из Врбе батинао [је] Мурсељ из Кошутова; и друге остале батинали су жандарми Н. Н.¹¹⁹ а из

¹¹⁶ Очигледно је реч о словној грешки у извештају, пошто наведено место на постоји. Највероватније је у питању Укча, село у Метохији.

¹¹⁷ Поднаредник, подофицирски чин у османској/турској војсци.

¹¹⁸ Коњички наредник, стражмештер (нем. *Wachtmeister*).

¹¹⁹ Непознатог имена.

жандармеријске постаје овдашње; Алемпија Божовића¹²⁰ из Придворице – батинали су га у Митровици у затвору; Славка Димовића из Варага батинао [је] Муртез Јакуповић из Чабре, полиц[ијски] служитељ.

- 4) Злостава је било у овој општини доста.
- 5) Мрцварења није било у овој општини.
- 6) Силовања тако исто није било.
- 7) Без овлашћења хапшења било је 10 у овој општини.
- 8) Интернирање 85 лица: прота Вукајло Божовић¹²¹ из Придворице са 3 члана, Алемпије Божовић из Придворице са 2 члана, Марко Обрадовић са 2 члана, Ратко Башчаревић са 2 члана, други остали са по један члан. Интернирање је било и од стране Турака, како који имао утицај са њима.
- 9) Паљевина је било у овој општини 7 случајева и од стране аустро-немачке војске под командом фон Беле, обрст-пуковника.¹²²
- 10) Рушења није било у овој општини никаквих од стране непријатеља.
- 11) Уцена није било у овој општини.

¹²⁰ Алемпије Божовић, био је братанац проте Вукајла Божовића. Учествовао је у наоружавању Ибарског Колашина крајем 19. и почетком 20. века. Привремено је затваран у време Колашинске афере (1901–1902). Заједно са протом Вукајлом и осталим Колашинцима био је интерниран у логор Нежидер у Мађарској (1916–1918). После Првог светског рата био је председник Суда општине Радич Поље. М. Јагодић, *Српско-албански односи у Косовском вилајету*, 317; В. Зарковић, *Афера у Ибарском Колашину*, 37, 60, 63, 92–93, 115–116, 126–127, 131, 139; С. Јакшић, *нав. дело*, 138, 179.

¹²¹ Вукајло Божовић (1858/1860–1927), колашински прота и кнез. Био је најзначајнија личност Ибарског Колашина крајем 19. и почетком 20. века. О проти Вукајлу припремамо посебан рад чији ће главни циљ бити да представи његов живот и дело у целини, узимајући у обзир досадашње научне резултате. Поменимо само да се значајни биографски подаци о проти Вукајлу могу пронаћи код Слободана Јакшића и Весне Зарковић. С. Јакшић, *нав. дело*, 178–181; В. Зарковић, *Афера у Ибарском Колашину*, *passim*.

¹²² Бела фон Балог, аустроугарски потпуковник.

- 12) Изнуда је било доста између грађанства.
- 13) Присиљавање грађана да даду непријатељу податке за нашу војску није било.
- 14) Принуђивање грађана на полагање заклетве на верност непријатељу, има 32 лица.
- 15) Колективно кажњавање криваца има 15 лица и то: Јован Лазаревић, Михајло Марковић, обојица из Угљара, Огњица Соврлић из Врбе, Панто Виријевић из Ранчића, Јаблан Башчаревић, Ђена Миловановић, Тимотије Мојсиловић из Ђешеновића, Милетић Петко из Лучке Реке, Даниле из Ђешеновића, Алемпије Божовић из Придворице, Ђорђе Вучинић из Вељег Брега.
- 16) Рушења богомоља није било у овој општини никаквих од стране непријатеља.

Суд овај шаље овај извештај с молбом на надлежност. О чему Суд Вас учтиво извештава.

Председник Општ[инског] суда А[лемпије] Божовић

Деловођа Вук М. Обрадовић

Кметови: Живко Ђорђевић, Никола Божовић, Јаблан Радисављевић, Радосав Минић, Перо Спасојевић, Ташко Радосављевић, Сретко Радојевић, Алекса Стефановић, Светозар Нешовић, Вукосав Ракићевић, Даниле Виријевић, Јаблан Миросављевић

потпис Вук М. Обрадовић

Оригинал, ДАС, МИД-КИЗ, к. 14, Р 46

Aleksandar M. Savić

SEVERAL CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF STARI/IBARSKI KOLAŠIN IN THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURIES

Summary

In this paper critically prepares for the publication of seven documents from the State Archives of Serbia important for the history of Stari/Ibarski Kolašin in the middle of the 19th and in the second decade of the 20th century. Five documents refer to Rade Radojev Đurić from the village of Crepulja in Stari Kolašin, which was then part of the Vučitrn Kaza of the Priština Sancak. Đurić fled to the Principality of Serbia with four other people from Kolašin because of the murder. In the period from 1849 to 1851, he was the commissioner of the secret organization of the Minister of the Interior, Ilija Garašanin, which worked on the preparation of the uprising of Serbs and other Christians in the Balkans against the Ottoman rule. In 1859, he received financial aid from Prince Miloš Obrenović on two occasions. He last appeared in historical sources in 1865, when he took 160 books to the monastery of Visoki Dečani, which were sent to him as a gift by the Serbian government.

The remaining two documents are reports from the Radič Polje and Berim Municipal Courts, which were sent to the head of Kosovska Mitrovica district in the summer of 1919. The reports provide detailed information on the suffering of civilians, churches, monasteries and school buildings in Kolašin during the Austro-Hungarian occupation in the First World War. The Austro-Hungarian occupation authorities, in cooperation with the surrounding Albanians, carried out terror in the period from the autumn of 1915 to the autumn of 1918.

Необјављени извори

Државни архив Србије (ДАС)

1. Министарство иностраних дела – Благајничко одељење (МИД–Б)
2. Министарство иностраних дела – Инострано одељење (МИД–И)
3. Министарство иностраних дела – Комисија за испитивање злочина окупатора 1914–1918. (МИД–КИЗ)
4. Министарство просвете – Просветно одељење (МПс–П)
5. Министарство унутрашњих дела – Полицајно одељење (МУД–П)
6. Министарство унутрашњих дела – Санитетско одељење (МУД–С)

Објављени документарни извори

1. *Архијерејске синђелије – издавали митрополити рашко-призренски и скадарски у XIX веку*, Споменик СКА LV (1922), приредио М. Веселиновић, 6–19.
2. *Дипломатска преписка Краљевине Србије, књига I (1. I 1902–1. VI 1903)*, приредио В. Ћоровић, Београд 1933.
3. *Документи о спољној политици Краљевине Србије, књига I, свеска 1, 29. мај / 11. јун 1903. – 14/27. фебруар 1904*, приредио А. Раденић, Београд 1991.
4. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига II, свеска 1/II, 1/14. април – 30. јун / 13. јул 1906. Из фондова Архива Србије*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и Ж. Анић, Београд 2006.
5. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига II, свеска 2/II, 1/14. октобар – 30. децембар 1906 / 13. јануар*

1907. Из фондова Архива Србије, приредили Љ. Алексић-Пејковић и Ж. Анић, Београд 2006.

6. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига II, свеска 3/I, 1/14. јануар – 2/15. април 1907*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и Ж. Анић, Београд 2003.
7. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига II, свеска 4/II, 1/14. октобар – 31. децембар 1907 / 13. јануар 1908. Из фондова Архива Србије*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и Ж. Анић, Београд 2008.
8. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига III, свеска 1/I, 16/29. март – 31. мај / 13. јун 1908. године. Из фондова Архива Србије*, приредили М. Војводић и Љ. Алексић-Пејковић, Београд 2010.
9. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига III, свеска 2/II, 16/29. јули – 23. септембар / 6. октобар 1908. године. Из фондова Архива Србије*, приредили М. Војводић и Љ. Алексић-Пејковић, Београд 2011.
10. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига IV, свеска 3/II, 1/14. април – 30. јуни / 13. јули 1911. године. Из фондова Архива Србије и Архива Југославије*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и К. Џамбазовски, Београд 2009.
11. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига IV, свеска 4/I, 1/14. јула – 30. септембра / 13. октобра 1911. године. Из фондова Архива Србије и Архива Југославије*, приредили Љ. Алексић-Пејковић и К. Џамбазовски, Београд 2009.
12. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига V, свеска 1, 1/14. јануар – 14/27. јули 1912. године*, приредио М. Војводић, Београд 1984.
13. *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914, књига V, свеска 2, 15/18. јули – 4/17. октобар 1912. године*, приредио М. Војводић, Београд 1985.
14. *Зулуми ага и бегова у Косовском вилајету 1878–1913*, приредио Б. Перуничкић, Београд 1989.

15. *Извештај Богдана Раденковића о боравку Виктора Машкова у Косовској Митровици, Ибарском Колашину и Новом Пазару 1901. године*, приредила В. Зарковић, Мешовита грађа 33 (2012), 365–385.
16. *Извештај Слободана Јовановића о посети српским конзулатима у Турској из 1894. године*, приредио Р. Љушић, Историјски гласник 1–2 (1987), 193–215.
17. *Писма српских конзула из Приштине (1890–1900)*, приредио Б. Перуничкић, Београд 1985.
18. *Преписка о арбанаским насиљима у Старој Србији 1898–1899*, Београд 1899.
19. М. Ракић, *Конзулска писма (1905–1911)*, приредио А. Митровић, Београд 1985.
20. *Распоред учитеља у Рашко-призренској епархији за 1905/6. школску годину*, приредила В. Зарковић, Мешовита грађа 28 (2007), 225–246.
21. *Реферат Јована Јовановића о односу Србије према реформској акцији у Солунском, Битољском и Косовском вилајету*, приредио А. Растовић, Мешовита грађа 31 (2010), 325–386.
22. *Svedočanstvo о Kosovu 1901–1913*, priredio В. Peruničić, Beograd 1988.
23. *Статистика српских школа у Турскоме царству у 1892. школској години*, приредио М. Веселиновић, Београд 1896.
24. *Статистика српских школа у Турскоме царству за 1892–1893. и 1893–1894. школску годину*, приредио М. Веселиновић, Београд 1896.
25. *Статистика српских школа у Турској за 1895–96. школску годину*, приредио М. Веселиновић, Београд 1897.

Објављени наративни извори

1. Г. Божовић, *Приповетке. Сабрана дела Григорија Божовића I*, приредио Ј. Ристић, Београд 2016.
2. Исти, *Путописи. Сабрана дела Григорија Божовића II*, приредио Ј. Ристић, Београд 2016.
3. Исти, *Мој дивни Колашин. Приче и путописи из Старог Колашина*, приредио и предговор написао Д. Бојовић, Зубин Поток 2019.
4. А. Voué, *Recueil d'itinéraires dans la Turquie d'Europe, I, Vienne* 1854.
5. А. Ф. Гиљфердинг, *Путовање по Босни, Херцеговини и Старој Србији*, Београд 1996².
6. И. Иванић, *На Косову. Са Шаре по Косову на Звечан*, Београд 1903.
7. М. С. Милојевић, *Путопис дела праве – старе Србије 1*, Београд 1871.
8. Ј. Поповић, *Живот Срба на Косову 1812–1912*, приредио за штампу В. Бован, Београд 1987.
9. Х. С. Ристић, *Плач Старе Србије*, Земун 1864.
10. Т. Станковић, *Путне белешке по Старој Србији 1871–1898*, Београд 1910.

Литература

1. С. Андрејевић, *Нишке буне. Ослободилачки покрети од 1833. до 1842. године*, Ниш 2003.
2. Д. Т. Батаковић, *Анархија и геноцид над Србима 1897–1912, Косово и Метохија у српској историји*, ур. Р. Самарџић, Београд 1989, 249–280.
3. Исти, *Истрага оружја у Ибарском Колашину 1901. године*, Косовско-метохијски зборник 1 (1990), 269–285.

4. С. Бишевац, *Стари Колашин – бранилац српства на Косову и Метохији*, Културно наслеђе Косова и Метохије. Историјске тековине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности, зборник 1, гл. и одг. ур. У. Шуваковић, Београд–Косовска Митровица 2013, 581–597.
5. Исти, *Косовска Митровица у ратовима 1912–1918*, необјављена докторска дисертација, Филозофски факултет у Нишу 2021.
6. М. Ј. Богавас, *Prosveta i škole u Ibarskom Kolašinu*, Zbornik za historiju školstva i prosvjete 13 (1980), 106–122.
7. Исти, *Бранислав Нушић и колашински кнез поп Вукајло Божовић*, Стремљења 9–10 (1993), 164–167.
8. М. Ј. Богавац, Д. С. Петковић, *Срби на Косову и Метохији у 19. и 20. веку који су животом и радом значајно обележили време у коме су живели*, Београд 2018.
9. Б. Божовић, *Живот и обичаји народни у Ибарском Колашину*, Зубин Поток 2005.
10. Д. Бојовић, *Старешине и старатељи манастира Црна Ријека*, Манастир Црна Ријека и Свети Петар Коришки. Научни скуп, Приштина, Зубин Поток, Црна Ријека 25–26. IV 1996, ур. Д. Бојовић, Приштина–Београд 1998, 25–29.
11. Исти, *Манастири у Старом Колашину*, Ниш 2010.
12. Исти, *Вечни Колашин (студије, беседе, есеји)*, Београд 2013.
13. В. Виријевић, *Ибарски Колашин од 1912. до 1941. године*, Стари Колашин (тематски зборник), ур. Д. Бојовић, Зубин Поток 2012, 101–115.
14. Исти, *Ратна штета причињена Српској православној цркви на Косову и Метохији током Првог светског рата*, Културно наслеђе Косова и Метохије. Историјске тековине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности, зборник 1, гл. и одг. ур. У. Шуваковић, 425–440.
15. *Владе Србије 1805–2005*, гл. ур. Р. Љушић, Београд 2005.
16. М. Војводић, *Србија у међународним односима крајем XIX и почетком XX века*, Београд 1988.

17. Исти, *Прилике на Косову и Метохији и политика Србије (1881–1912)*, Историјски часопис 38 (1991), 163–192.
18. Исти, *Конзуларна конвенција између Краљевине Србије и Турске (1879–1896)*, Вардарски зборник 3 (2004), 8–32.
19. Б. Вучетић, *Богдан Раденковић (1874–1917)*, Судбина једног српског националисте, Београд 2018.
20. Б. Вучинић, *Стари Колашин кроз векове*, Београд 2009.
21. В. Добрић, *Просветитељство и школство у Старом Колашину*, Зубин Поток 2010.
22. Ј. К. Ђилас, *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*, Приштина 1969.
23. З. Ђорђевић, *Политичко-просветна делатност Србије на Косову и Метохији у XIX и почетком XX века*, Призрен 1993.
24. Г. Елезовић, *Колашин на Тари и Колашин на Ибру. Како је постало име Колашин*, Јужни преглед VI/1 (1931), 19–29.
25. И. Женарју Рајовић, *Црквена уметност у Рашко-призренској епархији (1839–1912)*, Приштина/Лепосавић 2016.
26. В. Зарковић, *Афера у Ибарском Колашину 1901–1902. године*, Приштина/Лепосавић 2008.
27. Иста, *О почецима савременог Ибарског Колашина*, Баштина 24 (2008), 153–189.
28. Иста, *Улога Хамди-наше у збивањима у Старој Србији почетком XX века*, Баштина 25 (2008), 203–217.
29. Иста, *Ибарски Колашин крајем 19. и почетком 20. века*, Стари Колашин (тематски зборник), ур. Д. Бојовић, Зубин Поток 2012, 75–99.
30. Иста, *Историјски мотиви и личности у делу Григорија Божовића*, Баштина 36 (2014), 189–200.
31. Иста, *Косово и Метохија у политици великих сила 1896–1908*, Приштина/Лепосавић 2019.
32. Иста, *Приштина на размеђи векова*, Приштина/ Лепосавић 2019.
33. Иста, *Деловање Исе Бољетинца уочи отварања руског конзулата у Косовској Митровици*, Баштина 51 (2020), 427–447.

34. Иста, *Улога Исе Бољетинца у колашинским догађајима 1901. године*, Баштина 53 (2021), 381–397.
35. И. Иванић, *Новопазарски санџак и његов етнички проблем*, Београд 1912.
36. Исти, *Српске манастирске, сеоске и варошке школе у Турској. Култура српска у Старој Србији и Македонији од XV–XIX века*, Годишњица Николе Чупића 33 (1914), 305–400.
37. М. Ивановић, *Споменици Ибарског Колашина*, Саопштења 17 (1985), 117–134.
38. М. Јагодић, *Српско-албански односи у Косовском вилајету (1878–1912)*, Београд 2009.
39. Исти, *Нови крајеви Србије (1912–1915)*, Београд 2013.
40. Исти, *Србија и Стара Србија (1839–1868), наслеђе на југу*, Београд 2016.
41. Исти, *Списак парохија у Рашко-призренској епархији за 1913. годину*, Српске студије 7 (2016), 368–411.
42. Исти, *Свештенство у Рашко-призренској епархији 1913. године*, Црквене студије 14 (2017), 325–348.
43. Исти, *Погранична санитарна заштита у Србији средином 19. века*, Сузбијање епидемија у нововековној Србији: институционални оквири и практични домети, зборник радова, ур. С. Рајић, Београд 2021, 55–66.
44. С. Јакшић, *Просвета и школе у Старом Колашину*, Зубин Поток – Београд 1996.
45. М. Јевтовић, *Личност и књижевно дело Григорија Божовића, књ 1–2*, Зубин Поток – Приштина 1996.
46. Б. Лилић, *Становништво Ибарског Колашина у историјској грађи XIX и почетком XX века*, Косовско-метохијски зборник 3 (2005), 193–199.
47. М. Луковић, *Саобраћајне и привредне везе Ибарског Колашина са суседним областима у прошлости*, Ибарски Колашин, природа и традицијска култура, ур. М. Стојановић, Крагујевац 2009, 79–116.
48. М. Лутовац, *Ибарски Колашин, антропогеографска испитивања*, Београд 1954.

49. Р. Љушић, *Кнез Милош (1783–1860), државотворни владар*, Нови Сад 2021.
50. Ђ. Микић, *Друштвене и економске прилике косовских Срба у XIX и почетком XX века (од чифчијства до банкарства)*, Београд 1988.
51. Д. Т. Мићовић, *Родослов – да се не заборави*, Брњак 1986.
52. С. Недељковић, *Косовски вилајет од 1903. до 1908. године*, необјављен магистарски рад, Филозофски факултет Универзитета у Београду 1997.
53. Исти, *Србија и Косово и Метохија, Културно-просветни и национални рад (1856–1897)*, Ниш 2012.
54. Исти, *Дахијска времена на Косову и Метохији (1878–1899)*, Нови Сад 2019.
55. Љ. А. Поповић, *Шематизам Кнежевине Србије 1839–1851*, Београд 1999.
56. А. Растовић, *Политичке прилике у Ибарском Колашину од 1878. до 2000. године*, Стари Колашин (тематски зборник), ур. Д. Бојовић, Зубин Поток 2012, 117–138.
57. Исти, *Велика Британија и Косовски вилајет 1877–1912*, Београд 2015.
58. А. М. Савић, *Алексиначки карантин (1839–1858)*, Алексинац и Поморавље у прошлости, Зборник радова са научног скупа одржаног 3. септембра 2021. године у Алексинцу, гл. и одг. ур. С. Рајић, Алексинац 2021, 201–220.
59. Исти, *Карантини у Кнежевини Србији (1839–1858)*, Сузбијање епидемија у нововековној Србији: институционални оквири и практични домети, зборник радова, ур. С. Рајић, Београд 2021, 41–54.
60. Исти, *Кнежевина Србија и Османско царство (1839–1858)*, необјављена докторска дисертација, Универзитет у Београду – Филозофски факултет 2021.
61. М. Секулић, *Неки подаци о страдању и исељавању српског становништва из Митровачке казе у последњој деценији XIX века*, Обележја 6 (1989), 135–161.

62. Исти, *Страдање и иселјавање српског становништва Ибарског Колашина крајем XIX и почетком XX века*, Баштина 1 (1991), 178–194.
63. Исти, *Страдање и иселјавање Срба Ибарског Колашина у првој деценији XX века*, Косовско-метохијски зборник 3 (2005) 177–191.
64. *Споменица 50-годишњице призренске богословске-учитељске школе 1871–1921*, ур. П. Костић, Београд 1925.
65. *Споменица учитељима и учитељицама изгинулим и помрлим у ратовима 1912–1918*, Београд 1924, 1926.
66. *Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937*, ур. А. Јовановић, Скопље 1937.
67. В. Стојанчевић, *Срби и Арбанаси 1804–1912*, Нови Сад 1994.
68. Исти, *Историјска прошлост Ибарског Колашина од Првог српског устанка до српско-турског рата 1876*, Косовско-метохијски зборник 3 (2005), 79–92.
69. Ј. Цвијић, *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије*, Београд 1996.
70. У. С. Шешум, *Србија и Стара Србија (1804–1839)*, Београд 2017.

Славиша И. БИШЕВАЦ 94(497.115 Ибарски Колашин)"1890/1912"
 ОШ „Јован Цвијић“, 355.093.4:929 Бишевац Ш.
 Зубин Поток 355:929 Ахмед Хамди-паша Кираз
 bisevac@hotmail.com

ТУРСKE ПAШE И СТАРИ КОЛАШИН КРАЈЕМ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Апстракт: У раду *Турске паше и Стари Колашин крајем XIX и почетком XX века* циљ нам је да прикажемо каква је била улога појединих турских чиновника и службеника у неким дешавањима на простору Колашина. У зависности од тога колико су они доприносили да се арбанашки напади на Колашин интензивирају или смире у поменутом периоду, зависила је често и судбина људи који су тамо живели. Посебно акценат стављамо на активности Шемси-паше Бишевца и Хамди-паше. Сваки од њих је у одређеном тренутку имао запажену улогу у свакодневним догађајима на простору Старе Србије.

Кључне речи: Стари Колашин, историја, турске паше, Шемси-паша Бишевац, Хамди-паша.

Стари Колашин је део Косова и Метохије који се налази у долини горњег Ибра, окружен двема планинама, Мокром гором и Рогозном.¹ Био је саставни део средњовековне српске државе, стратешки важна област и раскрсница многих путева, место где су боравили тадашњи владари. О томе сведоче многобројни

¹ Антропогеографским истраживањима у овој области бавио се Милисав Лутовац. За више података погледати у: М. Лутовац, *Ибарски Колашин: антропогеографска испитивања*, Београд 1954; Уп. Г. Елезовић, *Речник косовско-метохијског дијалекта*, св. I, Београд 2009, 303; Г. Божовић, *Приповетке*, Београд 1926, 196.